

tevcihıyla tayini Eğriboz muhafızlığına yapıldı. Kaptanıderyâlık makamında iki de fa halef-selef ilişkisi içerisinde bulunduğu Gazi Hasan Paşa'nın sahneye çıkışıyla birlikte siyasî gücünün zayıflamaya başladığı anlaşılan Mehmed Paşa imparatorluğun uzak bölgelerine idareci olarak yollanmaya başlandı.

1781 yılının ilk aylarında Mısır, aynı yılın eylül ayında Belgrad, Belgrad'a tayininin üzerinden iki ay geçmeden Kandiye muhafazasına tayin edildi. 1784 başında Mora'ya ve ertesi yıl Bender muhafızlığına getirildi. Bir yıl sonra bir defa daha Vidin muhafızı oldu. Vidin'de bulunduğu sırada çıkan bir yangında bütün servetini kaybeden Mehmed Paşa'nın burada yaşadığı bir başka olumsuzluk da Gazi Hasan Paşa'nın yetiştirmesi olan Sadrazam Koca Yûsuf Paşa'nın hükmüyle yaşlılığı bahane edilerek 16 Rebülâhîr 1202'de (25 Ocak 1788) vezirlikten azledilmesi ve kalan servetinin de müsadere edilerek Sakız'a sürülmesidir. Azlin asıl sebebi, Rusya'ya yeniden savaş açılması taraftarı olan Yûsuf Paşa'nın barış yanlılarını devlet idaresinden tasfiye etmek istemesiydi. Fakat Receb 1203'te (Nisan 1789) III. Selim'in tahta çıkmasıyla birlikte Mehmed Paşa bir defa daha göreve çağırıldı. Kendisinin Vidin muhafızlığı esnasında kethüdâlığını yapan (Cenaze / Meyyit) Kethüdâ Hasan Paşa vezirîâzam olunca III. Selim tarafından "pedermânde" diye nitelenen "şeyhü'l-vüzerâ" Mehmed Paşa, Kandiye muhafızlığına getirildi. Devam etmekte olan savaşın sonuna kadar Kandiye'deki görevinde bulundu. Savaşın bitmesinden birkaç ay sonra 12 Ramazan 1206'da (4 Mayıs 1792) Koca Yûsuf Paşa'nın yerine sadrazamlığa tayin edildi.

7 Haziran 1792'de başşehre ulaşan yetmiş dört yaşındaki Mehmed Paşa'nın sadârete getirilmesinde çatışmadan uzak mutedil kişiliği ve tecrübesiyle herkesin saygısını kazanması kadar, 1768-1774 Osmanlı-Rus Harbi esnasında başarılı görülen kaymakamlığı ve Mısır valiliği sırasında mütegalibebeyi sessiz sadasız kontrol altına alması önemli rol oynadı. İdam edileceğini düşünen Koca Yûsuf Paşa'yı cezalandırmak bir yana, tuğlarını ve mallarını kendisine bırakarak Trabzon valiliğiyle Anapa seraskerliğine tayini sadâreti süresince izleyeceği, muhalefeti kucaklamaya yönelik siyasetinin ilk işareti oldu. III. Selim'in onu sadârete tayinini bildiren hatt-ı hümayûnunda vurguladığı üzere, Nizâm-ı Cedîd düşüncesinin hayata geçirilmesi için hazırlıkların yapıldığı kritik bir dönemde ye ni idarî sisteme karşı yapılacak itirazla-

rın önünü siyasî mahfillerde genel kabul gören ve halk tarafından sevilen Melek Mehmed Paşa alabilir, hatta belki de Nizâm-ı Cedîd projesini muhalefete kabul ettirebilirdi. Mehmed Paşa'nın sadârete getirilmesiyle birlikte devlet erkânından nizâm-ı devlete dair lâyhaların toplanması bu bağlamda dikkat çekicidir. Mehmed Paşa'nın sadrazamlığı döneminde aynı zamanda, idareyi büyük ölçüde kâtip nâzirlara veren Nizâm-ı Cedîd nizamnâmelerinin kaleme alınması da gerçekleşmişti. Zira üst düzey devlet ricâlinin "ittifâk-ı ârâ" ile söz konusu nizamnâmeleri onaylamaya razı edildiği meşveret meclislerinde Mehmed Paşa önemli rol üstlenmekteydi. Bir başka ifadeyle Mehmed Paşa'nın sadâreti, imparatorluk yönetimini Nizâm-ı Cedîd kabinesi adıyla mâruf siyasî gruba veren hukukî alt yapının oluşturulduğu dönemdir. Geniş yetkilere sahip Nizâm-ı Cedîd ve Hububat nâzirliklerinin kuruluşunun yanı sıra baruthânelerin tanzimi, topçu ve arabacı kışlarının yaptırılması, tehdit altındaki Bender, Hotin, İsmâil gibi kaleler için nizamnâmeler yazılması ve buraların tahkim edilmesi, Levent Çiftliği'nin inşası Melek Mehmed Paşa'nın sadârette bulunduğu yıllara tesadüf etmektedir. Nizâm-ı Cedîd'in hukukî alt yapısının kurgulanması ve muhalefetin büyük ölçüde kontrol altına alınmasının ardından artık Bâbîâlî'de yaşa sebebiyle alay konusu olmaya başlayan Mehmed Paşa, 24 Rebülevvel 1209'da (19 Ekim 1794) Baruthâne-i Âmir'e'ye yaptığı bir teftiş gezisi esnasında azledildi. Elli seneye aşkın bir süre imparatorluğun pek çok yerinde devlete hizmet etmiş olmasına hürmeten mûtat olduğu üzere başşehir dışına gönderilmek yerine Ortaköy'de bulunan yalısında hayatını sürdürmesine izin verildi. Azlından sonra III. Selim'in çeşitli ihسانlarına nâil olduğu anlaşılan Mehmed Paşa, 16 Şevval 1216'da (19 Şubat 1802) vefat etti ve eşi Zeyneb Sultan'ın Eminönü Soğukçeşme'de bulunan türbesine defnedildi.

Melek Mehmed Paşa'nın Eminönü'nde bulunan Zeyneb Sultan Camii haziresindeki mezarının baş taşı kitabesi

BİBLİYOGRAFYA :

Şem'dânîzâde, *Mürî'l-tevârih* (Aktepe), I, 171-172; II/A, s. 68, 74-75, 115; II/B, s. 20, 28, 93, 116; III, 4; Halil Nûri, *Târih*, Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 239, vr. 8^a-10^a; Ahmed Câvid, *Verdi Mutarrâ* (*Hadîkatü'l-vüzerâ* içinde), s. 45-47; Vâsîf, *Târih* (İlgürel), s. 125; a.e., TSMK, Hazine Köşkü, nr. 1406, vr. 14^b; İÜ Ktp., TY, nr. 5979, vr. 8^a-9^a; nr. 6012, vr. 198^b-199^b; III. Selim'in *Sırkâtîbi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Rûznâme* (nşr. V. Sema Arıkan), Ankara 1993, s. 72-73, 75-76; Câbi Ömer Efendi, *Târih* (haz. Mehmet Ali Beyhan), Ankara 2003, I, 48; *Sefînetü'l-vüzerâ*, s. 49, 51, 54; Mustafa Nûri Paşa, *Netâyicü'l-ıvukûât* (nşr. Yılmaz Kurt), Ankara 2008, s. 34, 443; *Sicill-i Osmânî*, IV, 509; Cevdet, *Târih*, V, 23, 270-271; VI, 139-141; *Mufassal Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1962, V, 2802-2803; N. Itzkowitz – M. Mote, *Mubadele: An Ottoman-Russian Exchange of Ambassadors*, Chicago-London 1970, s. 63-72, 115, 129, 198-202; Ali Osman Çınar, *Mehmed Emin Edib Efendi'nin Hayatı ve Tarihi* (doktora tezi, 1999), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 323-324, 344-349; Kemal Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*, İstanbul 2001, s. 195, 207, 209-210, 222; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Üçüncü Sultan Selim Zamanında Yazılmış Dış Ruznâmesinden 1206/1791 ve 1207/1792 Senelerine Âit Vekayi", *TTK Belleten*, XXXVII/148 (1973), s. 637-639, 655-657; Fatih Yeşil, "III. Selim Devri Siyasî Literatürüne Bir Katkı: Yeni Bir Lâyiha Üzerine Notlar", a.e., LXXVI/275 (2012), s. 98; İsmail Parlatır, "Melek Mehmed Paşa", *TA*, XXIII, 421.

FATİH YEŞİL

MELİK GAZİ

(ö. 528/1134)

Dânişmendli hükümdarı
(1104-1134).

Kaynaklarda adı genellikle Gazi veya Emir Gazi şeklinde geçer. Dânişmendli Gümüştegin Gazi'nin büyük oğlu olup babasının 497 (1104) yılında vefatından sonra yerine geçti. Melik Gazi döneminde Dânişmendliler hareketli bir dış politika izledi. Ona gelinceye kadar Dânişmendli-Anadolu Selçuklu ilişkileri iyi bir seyir takip etti ve Haçlılar karşısında Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıcarslan ile Dânişmendli Hükümdarı Gümüştegin Gazi ittifak yaptı. Ancak Haçlı tehlikesi ortadan kalktıktan sonra Gümüştegin Gazi'nin Malatya'yı ele geçirmesi daha önce şehri kuşatan, ancak Haçlı ordularının İznik üzerine yöneldiği haberini alınca kuşatmayı kaldırmak zorunda kalan I. Kılıcarslan'ı rahatsız etti. Nitekim Gümüştegin Gazi vefat edince I. Kılıcarslan, Malatya'yı Dânişmendliler'den aldı. Gümüştegin'in ölümünün ardından başlayan taht mücadelesi yüzünden Dânişmendliler, Melik Gazi'nin hükümdarlığının başlarında Anadolu Selçuklularını metbu olarak tanımak zorunda kaldı. Ancak I. Kılıcarslan'ın vefatı

Melik Gazi'nin Melikgazi köyündeki türbesi – Pınarbaşı / Kayseri

üzerine (500/1107) bu defa onun oğulları arasındaki saltanat mücadeleleriyle otorite boşluğu olduğundan Melik Gazi hâkimiyet sahasını genişleterek devletini eski gücüne kavuşturmaya çalıştı. Bu sırada kızını I. Mesud ile evlendirip Anadolu Selçukluları ile akrabalık bağı kurdu. I. Kılıcarşan'ın oğulları arasındaki mücadelede Şâhinşah'a karşı I. Mesud'u destekledi ve onun tahta oturmasını sağladı (510/1116). Ardından Sultan I. Mesud'u hâkimiyeti altına alarak ona karşı atabeg gibi davrandı.

Melik Gazi devrinde Dânişmendliler'in Artuklular, Mengüçüklüler, Bizans ve Trabzon Rum imparatorluklarıyla ilişkileri söz konusudur. Mengüçüklüler'in hâkimiyetindeki Dersim bölgesini ele geçiren Artuklu Belek b. Behrâm bölgeden ayrılınca Mengüçükoğlu İshak buraları geri aldı (512/1118). Belek de Anadolu Selçuklularının Malatya Meliki Tuğrul Arslan'la birlikte Kemah'a kadar Mengüçüklü ülkesini istilâ etti (513/1119). Zor durumda kalan İshak, Trabzon Rum Dükü Konstantin Gabras'a sığınarak onunla ittifak yaptı. Tuğrul Arslan ve atabegi Belek de onlara karşı Melik Gazi ile birleştiler. İki taraf arasında Gümüşhane'nin Şiran bölgesinde meydana gelen savaşta Gabras ve İshak yenilip esir düştü (514/1120). Melik Gazi aynı zamanda damadı olan İshak'ı fide almadan serbest bıraktı. İshak uzun süre Dânişmendliler'in nüfuzu altında kaldı. 30.000 dinar fide karşılığında serbest bırakılan Gabras da Bizans saldırıları üzerine Dânişmendliler'e sığındı.

Hükümdarlığının ilk aylarında elinden çıkan Malatya'yı geri almak isteyen Melik Gazi, Artuklu Belek'ten çekindiği için

buna cesaret edemiyordu. Belek'in ölümü üzerine Malatya Meliki Tuğrul Arslan ile Artuklular'ın Harput Emiri Süleyman arasında anlaşmazlık çıkınca Melik Gazi, I. Mesud ile birlikte Malatya'yı kuşattı (27 Rebûlâhir 518 / 13 Haziran 1124). Şehirde açlık baş gösterdiğinden Tuğrul Arslan, Malatya'yı Melik Gazi'ye teslim etmek zorunda kaldı. Malatya Meliki Tuğrul Arslan ve annesinin yaptığı haksızlıklardan çok çekmiş olan Malatya halkı Melik Gazi'nin şehre hâkimiyetini bir kurtuluş saydı. Gerçekten de Melik Gazi, Malatya'ya hâkim olduktan sonra müslüman ve gayri müslim herkese merhametle muamele etmiş, çiftçilere tohumluk vermiş, hayvan sürüleri getirtmiş, şehir refah ve huzura kavuşmuştur (Ersan, s. 77).

Bu sırada Kastamonu ile Çankırı dolaylarının hâkimi ve Sultan I. Mesud'un kardeşi olan Melik Arab, Bizans ve Ermeniler'den yardım alarak isyan etmişti. Melik Arab 521'de (1127) Melik Gazi'nin oğlu Muhammed'i pusuya düşürüp esir aldı. Bundan cesaret alarak Melik Gazi'nin üzerine yürüdüyse de yenilgiye uğrayıp Bizans'a sığındı (Ebü'l-Ferec, II, 360). Melik Gazi, I. Mesud'un kardeşiyle yaptığı mücadelede damadıyla birlikte hareket ederek Kayseri ve Ankara'yı ele geçirdi. Bunun üzerine Melik Arab tekrar Bizans'a sığındı. Sonuçta I. Mesud, Melik Gazi'nin desteğiyle kardeşleri Şâhinşah, Tuğrul Arslan ve Arab'a karşı tahtını korudu. Melik Gazi, bu mücadelenin ardından I. Mesud'a bıraktığı Konya ve çevresi dışında Fırat'tan Sakarya'ya kadar bütün Anadolu Selçuklu topraklarını sınırlarına dahil ederek Anadolu hâkimiyetini ele geçirdi, böylece babasından kalan toprakları çok genişletti.

Melik Gazi, Kilikya Ermenileri ile de mücadele etti. Kilikya Ermeni Prensi Toros'un ölümünden yararlanan Antakya Prinkepsi II. Bohemund kumandasındaki Haçlılar, Kilikya üzerine yürüyünce Melik Gazi de harekete geçti. İki taraf arasında Aynizerbâ (Anazarva / Anazarba) ovasında yapılan savaşta Melik galip geldi ve pek çok ganimet ele geçirdi (524/1130). Bu savaşta öldürülen II. Bohemund'un mumyalanan başını hediyelerle birlikte Abbâsî Halifesi Müsterşid-Billâh'a gönderdi. Toros'un ölümünden sonra onun oğlunu zehirleyen I. Leon yönetimi ele geçirdi ve Melik Gazi'nin kız kardeşine ait olan Zamantı'ya (Symnada) saldırdı (525/1131). Melik Gazi de Kilikya'ya girdi ve birçok kaleyi fethedip I. Leon'u yıllık vergiye bağladı. Yapılan anlaşmaya göre Leon hem vergi verecek hem

de Ermeni eşkiyasının Türk topraklarına saldırmasına engel olacaktı (a.g.e., II, 363). Anlaşmadan sonra Melik Gazi geri çekildi. Böylece Kilikya Ermenileri ilk defa Anadolu'da hüküm süren bir Türk devletine vergi vermeyi kabul ediyordu. Ancak Leon sözünde durmadı, vergiyi ödemediği gibi eşkiya saldırılarını da engellemedi (Ersan, s. 123). Melik Gazi bu sırada Karadeniz kıyılarında akınlarda bulunduğundan Leon'a karşı sefere çıkamadı (İA, III, 470).

Dânişmendnâme'ye de aksettiği gibi Melik Gazi döneminde Dânişmendli-Bizans ilişkileri genelde mücadeleler içinde geçti. Bizanslılar, daha önce Melik Gazi'nin mütefiki olan I. Mesud'a karşı Melik Arab ve Tuğrul Arslan'ı desteklemişti. Bu tutumları üzerine Dânişmendli-Bizans mücadelesi Batı Karadeniz bölgesi ve özellikle Kastamonu ve dolaylarında sürdü (1126-1133). Adı geçen bölgeler sürekli olarak iki taraf arasında el değiştirdi. Bu sıralarda Melik Gazi, imparatora karşı isyan eden kardeşi İsaakios Komnenos'u himaye edip Bizans'ı zayıf düşürmeye çalıştı. Melik Gazi bir yandan da doğuda Haçlılar'la mücadele etti. Urfa Haçlı Kontu Joscelin de Courtenay, Diyarbakır (Âmid) dolaylarına saldırarak bölgeyi yağmaladı (1129), Re'sül'ayn'ı ele geçirip birçok kişiyi esir aldı veya öldürdü (1130). Doğu seferine çıkan Melik Gazi, Maraş üzerinden Urfa Haçlı Kontluğu topraklarına girdi. Bu sırada yaralı olduğu halde sedye üzerinde ordusuyla yola çıkan Joscelin, Dülük'te öldü (1131 yılı sonları). Bunu haber alan Melik Gazi, hükümdarlarının ölümü yüzünden yenildiklerini iddia etmemeleri için savaşa girmeden geri döndü.

Bizanslılar, Haçlılar ve Ermeniler'e karşı yaptığı gazâlar sonucunda Melik Gazi huzur ve asayiş sağlayarak Anadolu'nun en nüfuzlu hükümdarı oldu. Abbâsî Halifesi Müsterşid-Billâh ile Büyük Selçuklu Sultanı Sencer, Emîr Gazi'ye menşur, bayrak, davul, altın asâ, taç gibi hâkimiyet alâmetlerini verip "melik" (el-Melikü'l-âlim ve'l-âdil Nâsirü'd-dünyâ ve'd-dîn Ebü'l-Muzaffer Melik Gâzî) unvanını tevcih etmek için elçiler gönderdiler. Ancak elçiler geldiğinde Emîr Gazi hasta yatıyordu. Bir süre bekleyen elçiler ölümü üzerine hâkimiyet alâmetlerini yerine geçen oğlu Muhammed'e verip onu melik ilân ettiler. Malatya'da vefat eden Melik Gazi'nin cenazesi, Kayseri Pınarbaşı'nın Pazarören kasabası Melik Gazi köyünde yaptırıldığı türbesine defnedildi. Mumyalanmış cesedi günümüze kadar bozulmadan gelmiş olup Melik Gazi Türbesi bir yadır olarak ziyaret edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (Amedroz), s. 202; *Azîmî Tarihi: Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: H. 430-538* (nşr. ve trc. Ali Sevim), Ankara 1988, s. 43; *Urfa'lı Mateos Vekâyi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)* (nşr. ve trc. H. D. Andreasyan), Ankara 1987, s. 225, 282; Süryani Mikhail, *Vekâyi-name: 1042-1195* (trc. H. D. Andreasyan), TTK Ktp., nr. T 44-2, II, 67, 71, 82-83, 92, 96-99, 103-105; *The First and Second Crusades From an Anonymous Syriac Chronicle* (trc. A. S. Tritton – H. A. R. Gibb, JRAS, I/1-2 [1933] içinde), s. 99-100; N. Khoniates, *Historia* (trc. Fikret İşiltan), Ankara 1995, s. 11-13; Ebül-Ferec, *Târih*, II, 356, 359-361, 363, 367; F. Chalandon, *Jean II Comnène (1118-1143) et Manuel I Comnène (1143-1180)*, Paris 1912, I, 45-46, 82; Cl. Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1984, s. 106-108, 119; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1993, s. 148, 162-163, 167-172; Halit Erkiletlioğlu, *Kayseri Tarihi: En Eski Zamanlardan Osmanlılara Kadar*, Kayseri 1993, s. 75, 80; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)*, Ankara 1994, II, 98-99; Ercüment Kuran, “Çağdaş Batı Kaynaklarına Göre Danişmendliler Tarihi”, *Danişmendliler Döneminde Niksar'da Tıp, Tarih ve Kültür Sempozyumu: 6-8 Ekim 2000*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Niksar Belediyesi), s. 25-27; Sefer Solmaz, *Danişmendliler Devleti ve Kültürel Mirasları* (doktora tezi, 2001), SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 110, 118-128, 145-151; a.mlf., “Danişmend-Nâme'ye Göre Emir Gazi'nin Faaliyetleri”, *Tarihin Peşinde*, sy. 2, Konya 2009, s. 199-209; Muharrem Kesik, “Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler Arasındaki İlişkiler”, *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, VI, 537-539; a.mlf., *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi: Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Ankara 2003, s. 32-42; Salim Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi*, Çorum 2003, II, 88, 107-109, 111-114; Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Ankara 2007, s. 77, 121-123; A. D. Mordtmann, “Die Dynastie der Danischmende”, *ZDMG*, XXX (1876), s. 478-480; Halil Edhem [Eldem], “Anadolu'da İslâmî Kitabeler”, *TOEM*, VI/32 (1331), s. 449-467; Tahsin Özgüç – Mahmut Akok, “Melik Gazi Türbesi ve Kalesi”, *TTK Belleten*, XVIII/71 (1954), s. 331-334; Mustafa Demir, “Danişmendli Emaratinin Kurucuları”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fen-Edebiyat Dergisi*, X/1, Sakarya 2008, s. 141-149; Mükrimin Halil Yınanç, “Belek”, *İA*, II, 472; a.mlf., “Danişmendliler”, a.e., III, 469-470; Irène Mélikoff, “Danişmendides”, *EP* (Fr.), II, 113; Abdülkerim Özyaydn, “Danişmendliler”, *DİA*, VIII, 470.

SEFER SOLMAZ

MÉLIKOFF, Irène

(1917-2009)

Eski Türk edebiyatı,
Alevilik ve Bektaşilik üzerine
araştırmalarıyla tanınan
Fransız Türkoloğu.

7 Kasım 1917'de Petrograd'da (Saint Petersburg) doğdu. Babası Bakülü zengin

bir Âzerî olan İskender Mélikoff, annesi Rus balerini Eugenie Mokchanoff'tur. Bolşevik İhtilâlî sırasında mal varlığına el konulan ailesi önce Finlandiya'ya sığınmış, daha sonra İngiltere'ye, oradan da 1919'da Fransa'ya geçerek Paris'e yerleşmiştir. Rusça konusulan entelektüel bir aile ortamı içinde yetişen Mélikoff babasından Türkçe'yi, İngiliz mürebbiyelerden İngilizce'yi öğrendi. Üniversite öncesi okul hayatında Fransızca konuşarak büyüdü. Babasının zengin kütüphanesi ve evlerine gelen entelektüel Âzerî dostları sayesinde Doğu klasikleriyle tanışma fırsatı buldu. Bir yandan Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne devam ederken aynı zamanda Yaşayan Doğu Dilleri Millî Mektebi'ne kaydoldu. Burada, ileride her biri kendisi gibi dünya çapında bir âlim olacak olan Avusturya'dan Andreas Tietze, Fransa'dan Louis Bazin ve İngiltere'den Bernard Lewis ile birlikte okudu. Türkolog Jean Deny ve Abdülhak Adnan Adıvar'ın derslerine devam etti. İranolog Henri Massé'den Fars dili ve edebiyatı dersleri aldı ve Farsça'sını geliştirdi. Sorbonne'da öğrencisi olduğu Louis Massignon ve Claude Cahen gibi şariyatçılar onun meslek çizgisinin belirlenmesinde en başta gelen kişiler oldu, daha sonra bunlara Türkiye'den Fuad Köprülü de eklendi.

Mélikoff, Sorbonne'da öğrenci olduğu yıllarda matematikçi Sâlih Zeki'nin oğlu Faruk Sayar'la tanıştı. Bu tanışıklık bir süre sonra evlilikle neticelendi, bu evlilikten halen ikisi akademisyen üç kız çocuğu dünyaya geldi. Fransa'nın 1940 yılında Almanlar tarafından işgali üzerine Türkiye'ye giden aile bir süre İstanbul, Ankara ve İzmir'de, ardından Mersin'de yaşadı. Mélikoff burada, o sıralar Marko Paşa adıyla bir dergi çıkarmakta olan Sabahattin Ali ile tanıştı. Bir süre sonra eşi Faruk Sayar'dan boşandı ve 1948'de kızlarını yanına alıp Fransa'ya döndü. Paris'e yerleşerek Yaşayan Doğu Dilleri Millî Mektebi'nde yarım kalan Farsça eğitimini tamamladı ve kendini bütünüyle Türkoloji araştırmalarına verdi. Türkiye'deki sekiz yıllık ikameti ona bu alanda çok şey öğretti.

Türkoloji'ye dair ilk çalışması *Le destan d'Umur Pacha*, Mélikoff'a Centre National de la Recherche Scientifique'te (CNRS) araştırmacı olarak çalışma imkânı sağladı. Burada *Dânişmendnâme*'yi konu alan doktora tezini yaklaşık sekiz yıllık bir çalışma sonunda 1957'de tamamladı. Destanî Türk edebiyatı alanında yaptığı bu çalışmalar Mélikoff'un adını Türkoloji

âleminde duyurmaya başladı. Fakat onu 1970'lerden sonra bütün akademik hayatını vakfedeceği Alevilik ve Bektaşilik araştırmalarına çeken *Ebûmüslimnâme* oldu. 750 yılındaki Abbâsî ihtilâlînin meşhur lideri Ebû Müslim-i Horasânî'nin hayatını, ahî loncaları ve heterodoks derviş grupları çevresi içinde destansı biçimde anlatan *Ebûmüslimnâme*, onun dikkatini bu destan kahramanının canlı bir şekilde hâlâ takdis edildiği Alevî ve Bektaşî topluluklarına çekti. Bundan sonra Aleviliğin ve Bektaşiliğin tarihini, inançlarını, geleneklerini ve edebiyatını araştırmaya koyuldu. Her yıl Türkiye'ye giderek çeşitli bölgelerdeki Alevî ve Bektaşî toplulukları arasında gerçekleştirdiği alan araştırmalarıyla desteklediği yayınları, Batı dünyasındaki Türkologlar'ın dikkatini bu alana çektiği gibi kendisine dünya çapında büyük bir ün sağladı. Ayrıca çoğu Türkiye dışındaki dergilerde yayımlanan Fransızca, İngilizce, Almanca, Türkçe, Farsça pek çok bilimsel makalesi vardır. Mélikoff bu çalışmalarında sosyolojik, antropolojik ve teolojik verileri dikkatli bir analiz yeteneğiyle kullanmayı bilmiştir. Son yıllarda ise Köprülü'nün de etkisiyle Anadolu halk İslâm anlayışının köklerini Orta Asya faktörü ve Şamanizm ilişkileri çerçevesinde temellendirmeye çalıştı. Bu teoriye göre Hz. Ali eski Türkler'deki güneş kültünün İslâmlaşmış biçimidir ve Alevilik'te bu sebeple eski Türk inançlarında güneşin simgesi olan turna kuşu kutsaldır. Turna aynı zamanda Hz. Ali'nin simgesidir.

Mélikoff, 1968 yılında hocası Claude Cahen'in tekrar Sorbonne'a dönmesi üzerine boşalan Strasbourg Üniversitesi'ndeki (bugünkü Université Marc Bloch) Institut d'Etudes Turques ve Institut Henri Massé'nin (Institut d'Etudes iraniennes) başkanlığına tayin edildi, 1986'da emekli oluncaya kadar bu görevlerini sürdürdü. 1969'da *Turcica* dergisini yayımladı, yıllarca derginin kurucu başkanı olarak görev yaptı. *Turcica*, Türkoloji dünyasının Batı'daki ilk bağımsız bilimsel yayın organı olarak büyük itibar kazandı. Bugün de yayın hayatını başarıyla sürdürmektedir. Strasbourg Üniversitesi'nde bir yandan araştırmalarına devam eden Mélikoff, bir yandan da Türk tarihi, Türk kültürü ve edebiyatı üzerine dersler verdi, yüksek lisans ve doktora tezleri yönetti. Çeşitli milletlerden öğrencileri arasında Türkler ve İranlılar da bulunuyordu. Bu arada 1972-1988 yıllarında milletler arası dâimî bir Türkoloji kongresi olan Comité